

ANGVSTIA 29, 2025

ANGVSTIA

29

Revista
Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni

Editura ANGVSTIA
Sf. Gheorghe
2025

Redactor șef

ALEXANDRU POPA

Colegiu de redacție

COSMINA-MARCELA OLTEAN

DAN-LUCIAN BUZEA

Orice corespondență se va trimite pe adresa:
Please send any mail to the following address:

MUZEUL NAȚIONAL AL CARPAȚILOR RĂSĂRITENI

Sfântu Gheorghe, Str. Gábor Áron nr. 16

520008, jud. Covasna

Telefon/fax: +40 267 314139

e-mail: secretariat@mncr.ro

web: angvstia.mncr.ro

ISSN 2602 – 0653

ISSN-L 1454 – 8275

Cuprins – Table of Contents

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ARHEOLOGIE (*Archaeological studies and researches*)

Dan-Lucian BUZEA, Marius-Mihai CIUTĂ, Dan ȘTEFAN, O reprezentare plastică, antropomorfă, descoperită în situl arheologic de la Arcuș – Platoul Târgului (Vásártető) – zona estică (jud. Covasna). *An anthropomorphic plastic representation discovered at the archaeological site of Arcuș – Platoul Târgului (Vásártető) – eastern area (Covasna County)* 9

PUSKÁS József, Dan-Lucian BUZEA, Alexandru POPA, Luca-Paul PUPEZĂ, Săpăturile arheologice preventive efectuate în situl Sfântu Gheorghe–Hosszú în anul 2025. *Rescue excavations at Sfântu Gheorghe–Hosszú site made in 2025* 31

Imola KELEMEN, Exploatarea resurselor animale la sfârșitul epocii bronzului. Studiul arheozoologic al materialului faunistic din așezarea Gáva de la Sfântu Gheorghe–Hosszú (jud. Covasna). *Exploitation of animal resources at the end of the Bronze Age. Archaeozoological study of the faunal material from the Gáva settlement at Sfântu Gheorghe–Hosszú (Covasna County)* 47

Luca-Paul PUPEZĂ, Dan-Lucian BUZEA, Accesul în Cetatea Zânelor de la Covasna. Câteva ipoteze. *Access to the Fairies Fortress from Covasna. Some hypotheses* 57

Dan ȘTEFAN, Arheometalurgia fierului în Depresiunile din sud-estul Transilvaniei: analiza distribuției spațiale și unele contribuții analitice. *Iron Archaeometallurgy in Southeastern Transylvania: Spatial Patterns and Preliminary Analytical Insights* 77

Ovidiu ȚENȚEA, Alexandru POPA, Cumidava–Râșnov. Raport preliminar al cercetărilor geofizice recente din castru și așezarea civilă. *Cumidava–Râșnov. Preliminary Report on the Recent Geophysical Investigations in the Fort and Civil Settlement* 95

VISY Zsolt, The Archaeological Excavation in the Military Bath of the Castellum of Inlăceni/Énlaka in 2025. *Cercetări arheologice în baia militară a castrului de la Inlăceni/Énlaka în 2025* 109

STUDII DE ETNOGRAFIE (*Studies in Ethnography*)

Tatiana SCURTU, Portul popular românesc din Trei Scaune în secolele XVIII–XIX *The Romanian Traditional Costume of Three Seats in the 18th–19th Centuries* 121

BARTÓK Iuliana Elisabeta, Ghețăriile de la Castelul Mikó din satul Olteni, com. Bodoc, jud. Covasna *The ice houses at Mikó Castle in Olteni village, Bodoc commune, Covasna County* 127

RECENZIE (*Book review*)

Alexandru POPA, Recenzie la Alina Streinu – Vase antice de sticlă din Colecția „Maria și Dr. George Severeanu”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște 2019” – ISBN 9786065374478. *Review*

of Alina Streinu – Ancient Glass Vessels from the “Maria and Dr. George Severeanu” Collection, Cetatea de Scaun Publishing House, Târgoviște, 2019 – ISBN 9786065374478 153

CRONICA ACTIVITĂȚILOR MUZEULUI (*Activity report of the museum*)

Cosmina-Marcela OLTEAN, Cristina-Ioana FELEA-BAUBEC, *Cronica activității Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni pentru anul 2024. The National Museum of Eastern Carpathians Activity Report on 2024 159*

Studii și cercetări de arheologie

Archaeological studies and researches

Ghețăriile de la Castelul Mikó din satul Olteni, com. Bodoc, jud. Covasna

The ice houses at Mikó Castle in Olteni village, Bodoc commune, Covasna County

Bartók Iuliana Elisabeta¹

Cuvinte-cheie: castel, Covasna, gheață, ghețarie, Transilvania

Keywords: castle, Covasna, ice, ice house, Transylvania

ABSTRACT

This study investigates two ice storage structures at Mikó Castle in Olteni, Covasna County: the vaulted cellar in the castle basement and a separate stone, igloo-shaped building in the former English garden by the Olt River. Using archival research, architectural analysis, LiDAR scanning, and 2022 interviews with local elders, it documents their construction, dimensions, function, and use from the 19th to the mid-20th century. The study reconstructs traditional ice harvesting from the Olt River, storage methods, and usage patterns, including quantitative estimates of ice stored in the garden igloo. The findings reveal a nearly forgotten ice preservation tradition and confirm the garden structure's role as an auxiliary ice house, well-preserved and rare in southeastern Transylvania, with notable historical and heritage value.

Din antichitate, gheața a fost asociată cu procesul de conservare a alimentelor, dar a fost și este folosită și ca remediu împotriva durerii sau a altor tipuri de afecțiuni. Din lipsa tehnologiilor contemporane care ajută la generarea și păstrarea gheții în orice sezon, înaintașii noștri depozitau gheața în grote izolate cu paie, în pivnițe sau în ghețării. Ghețaria devine astfel predecesorul frigiderului și era de mare ajutor în creșterea standardelor de viață, prin facilitarea păstrării alimentelor pe termen mai lung, iar în context burghez aceasta servea în procesul de conservare alimentară.

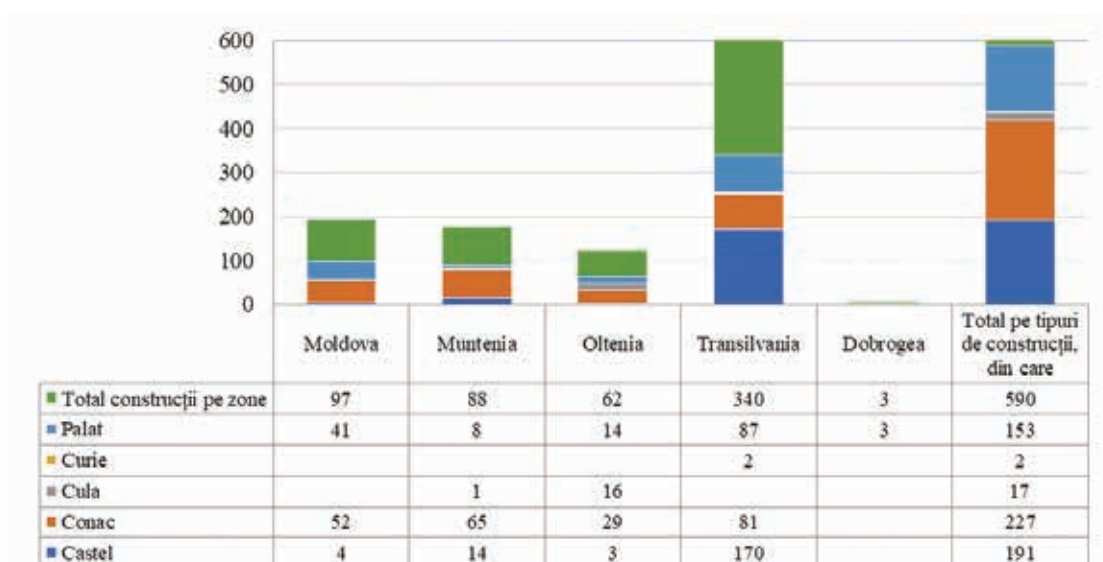
În Europa secolului al XIX-lea, multe domenii nobiliare erau prevăzute cu construcții destinate depozitării gheții. Aceste ghețării erau de obicei amplasate în apropierea unei surse de apă, de unde iar-

na se extrăgeau blocuri de gheață ce erau apoi depozitate în interiorul unor spații cilindrice sau boltite din zidărie, concepute pentru a asigura o izolare cât mai eficientă. Blocurile de gheață erau acoperite cu paie pentru a încetini topirea, astfel încât să poată fi utilizate în sezonul cald la răcirea băuturilor, prepararea deserturilor și conservarea alimentelor. În general, aceste structuri dispuneau de un sistem de drenaj central care evacua apa rezultată din topire, permițând menținerea gheții pe perioade îndelungate.²

Ghețăriile sunt atestate pe întreg teritoriul României, fiind menționate cu precădere în documente de la începutul secolului al XX-lea, iar tipologia constructivă și dimensiunile acestora variază în funcție de specificul regional și de necesitățile comunităților locale.

¹ Muzeograf, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, iuliana.bartok@yahoo.com

² Beamon, Roaf, 1990, 35-90

Tabel 1. Inventarul clădirilor aristocratice de pe teritoriul României, declarate monumente istorice de Ministerul Culturii

Table 1. Inventory of aristocratic buildings on the territory of Romania, declared historical monuments by the Ministry of Culture

Una dintre cele mai cunoscute ghețării din Mahmudia, județul Tulcea a fost re-construită de meșteri din Delta Dunării în anul 1994 în cadrul Complexului Muzeal ASTRA: „Ghețaria (ghețarul) este instalația pentru conservarea peștelui, construită de obicei în apropierea unei cherhanale, pe un grind mai înalt, pentru a fi ferită de inundații sau de infiltrarea apei. Ea are ușa întotdeauna orientată spre nord.”³

Construirea acesteia presupune săparea unei gropi de 1 m adâncime care se căptușește cu stuf. Acoperișul în două ape învelit în stuf se sprijină pe un schelet de căpriori din brad sau salcâm, „încheiați dulgherește, pe o cunună din grinzi de stejar”.⁴

La vremea lor, ghețăriile erau o necesitate mai ales pentru nobilime și nu am identificat date legate de apariția acestora în Transilvania. La fel de greu este de fixat perioada în care ele au dispărut, deoarece noile tehnologii de refrigerare au devenit rapid accesibile pentru populația de rând

și atunci, practic, obiceiul depozitării gheții a fost abandonat. Majoritatea conacelor și castelelor din Transilvania datează din intervalul cuprins între secolul al XVI-lea și începutul secolului al XX-lea, iar amenajările acestora includeau, în general, și ghețării, grote sau pivnițe special concepute pentru depozitarea gheții.

Conform datelor consultate și prelucrate statistic ulterior, referitoare la construcțiile clasate ca monumente istorice, actualizate până la nivelul anului 2015, în Transilvania erau identificate 340 de „clădiri aristocratice”, dintre care 170 castele, 81 conace, 2 curii și 87 palate.⁵ Deși există situații în care ghețăriile figurează în inventarul scriptic al clădirilor, în realitate, în multe cazuri, nu pot fi identificate (au fost demolate, transformate sau, pur și simplu s-au distrus sub povara timpului).

³ Bucur 2007. 57, fig. 8A

⁴ Bucur 2007. pag. 57-58

⁵ INP, Date extrase din lista castelelor, conacelor și palatelor de pe teritoriul României declarate monumente istorice de Ministerul Culturii (actualizată în 2015). https://patrimoniu.ro/en/profiles/lista-monumentelor-istorice?utm_source=chatgpt.com, accesat la 28.11.2025.

Ghețăriile din jud. Covasna

La nivelul județului Covasna, în 2011 erau peste 160 de castele și conace din sec. XVI-XX,⁶ însă, pe lângă acestea rămân multe alte clădiri „neinventariate” încă. Printre ele este și construcția din Valea Zălanului, achiziționată în 2008 de regele Charles al III-lea al Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și care a determinat o creștere semnificativă a interesului pentru turism în zonă.⁷

În inventarul castelelor de aici, ghețării ca și construcții individuale se mai găsesc la Castelul Mikes din Zăbala, azi hotel și Castelul Mikó din Olteni, cumpărat în 2014 de Consiliul Local al comunei Bodoc. În prezent, cele două ghețării amintite mai sus, nu sunt utilizate.

Ghețăria de la Castelul Szentkereszty din Arcuș era „o grotă aflată lângă lac, unde în dreptul insulei și a fost utilizată ultima oară în perioada comunistă, apoi acoperită”, conform interviului (realizat în cadrul prezentei cercetări) cu actualul proprietar, contele moștenitor Elemér Jankovich-Bésán.

Castelul Mikó din Olteni, comuna Bodoc, județul Covasna

Satul Olteni este situat în partea nordică a Depresiunii Sfântu Gheorghe, de ambele părți ale DN 12, Brașov – Miercurea Ciuc. Din punct de vedere administrativ satul aparține comunei Bodoc, județul Covasna. Localitatea este străbătută de la nord spre sud de râul Olt, după ce acesta părăsește trecătoarea Tușnad (Fig. 1/1).

Satul Olteni este atestat documentar în registrele dijmelor papale din 1332,⁸ iar numele acestuia este adesea asociat cu celebrul Castel Mikó (Fig. 3/1, 3/2). Localitatea este bine cunoscută și în literatura

de specialitate datorită siturilor arheologice identificate până în prezent, fiecare dintre acestea cu vestigii din mai multe perioade: **1.** Olteni Sud „*Cariera de Nisip*” – Situl A (*epoca bronzului, a doua epocă a fierului, perioada Post-romană*); **2.** Olteni Sud „*Cariera de Nisip*” – Situl B (*neo-eneolitic, necropolă din a doua epocă a fierului*); **3.** Așezarea În Dosul Cetății – „*Vármege*” (*eneolitic, cultura Cucuteni-Ariușd-Tripolie*); **4.** Așezarea „*Cetatea Fetei*” – „*Leánykavár*” (*eneolitic, cultura Cucuteni-Ariușd-Tripolie*); **5.** Castrul Roman de la Olteni (*perioada romană*); **6.** Olteni Nord „*Carietă*” (*perioada Post-Romană*); **7.** Olteni Est „*Canton C.F.R*” (*a doua epocă a fierului*); **8.** Cetatea Heretz (*perioada medievală*)⁹ (Fig. 1/2).

Izvoarele arhivistice păstrate din epoca medievală confirmă faptul că familia Mikó din Hăghig (jud. Covasna) deținea în satul Olteni o casă (*domus*) din piatră sau lemn, încă din prima jumătate a secolului XIV, aceasta fiind distrusă în anul 1342 de către secuii din Scaunul Sepsi, proprietarii din vecinătatea domeniului Mikó. Membrii familiei Mikó au rămas cei mai importanți proprietari până la începutul sec. XX, când familia a renunțat la castelul și domeniul din Olteni și le-a vândut.¹⁰

Castelul Mikó din Olteni este declarat monument istoric de tip A sub cod CV-II-m-A-13242¹¹ și construcția, așa cum o cunoaștem astăzi, s-a finalizat de către contele Miklós Mikó jr. în 1827, an care este gravat și pe inscripția de piatră de la intrarea în castel. Este construit în stil Empire, pe un singur nivel, pe ruinele casei distruse și a castrului roman din sec. II-III d. Chr., care a funcționat pe același amplasament – aspect documentat și cu ocazia unor sondaje efectuate în 2002 în vederea restaurării monumentului.¹² Clădirea actuală este compusă din 3 pivnițe, 11 în-

⁶ Csáki et al. 2011. 11

⁷ Lupșa, 2018, https://covasnamedia.ro/economic-2/turism/impactul-vizitelor-printului-charles-asupra-turismului-covasnean?utm_source=chatgpt.com, accesat în 28.11.2025

⁸ Benczedi, Csáki 2019. 228

⁹ Buzea et al. 2021. 119

¹⁰ Benczedi, Csáki 2019. 228-231

¹¹ INP, LMI – 2015, poziția 429

¹² Istrate 2005. 193-214

căperi: o sală centrală, cinci încăperi în aripa de nord și cinci în aripa de sud. I-a fost alipită ulterior o nouă aripă în partea de nord, având șase încăperi (bucătărie, garderobă, două toalete, cameră de oaspeți și bibliotecă) (Fig. 4/1).

Interioarele castelului sunt decorate cu picturi murale reprezentând scene de vânătoare, scene din războaiele napoleoniene, vederi ale unor orașe vest-europene, replici ale unor gravuri pe hârtie din sec. XVIII-XIX. Conform istoricului de artă Károly Bugár Mészáros, planul clădirii prezintă asemănări cu Palatul Élysée din Paris.¹³ Castelul este înconjurat de un zid înalt de piatră, la est hotarul este trasat de râul Olt, la vest, înspre drumul național, se află grajdurile și atelierul fierarului, spre sud livada și grădina de legume. Spre est (terasa spre râul Olt) a fost construit un parc englezesc conținând câteva edificii, printre care amintim și o grotă din piatră cu formă de iglu (Fig. 2/1, 2/2).

În urma decesului contelui Mikó Miklós jr., survenit în 1839, rămân datorii foarte mari generate de lucrările de construcție costisitoare, ce determină moștenitorii legali să arendeze moșia timp de șase ani. Arendașii ocupă proprietatea și încep litiigiile. Abia în 1871, conflictul se încheie pe cale amiabilă și încep lucrări de renovare sub observația contelui Mikó Imre, căruia îi revine castelul.

În 1876 castelul este moștenit de contesa Mikó Anna, iar în 1883 începe o nouă serie de renovări. În inventarul detaliat din 1892 se regăsește mobilierul din *Sala de vânătoare*, sistemul de încălzire și este menționată și construirea toaletelor. În 1909 contesa deceda, iar fiul ei, Endre Pejacevich-Mikó vindea castelul în 1910 soților Ottó Haller și Emma Boér.

În 1931 castelul este cumpărat de soții Emil Schmutzler și Erna Müller. Se presupune că în aceeași perioadă este construită și piscina de pe latura sudică a castelului.

În 1958 castelul este naționalizat.

În perioada 1973-2014 intră în folosința Inspectoratului Județean Școlar și imobilul este transformat în instituție specială pentru copii cu dizabilități – Școala Ajuțătoare Olteni. În urma unui proces îndelungat de retrocedare, care a durat mai bine de un deceniu, în 2014 castelul și domeniul de 10 ha au fost achiziționate de la moștenitorii lui E. Schmutzler de către Primăria Comunei Bodoc și Consiliul Județean Covasna.¹⁴

Ghețaria castelului și „igluul” din piatră

Istoria zbuciumată a acestui castel, cu mici perioade înfloritoare, prea puțin locuit de familiile cu titlu nobiliar, păstrează taina unei construcții aflate în grădina englezească, taină greu de descifrat doar din documente.

Deși în inventare castelul figurează cu o singură ghețarie, în realitate există o a doua construcție, care a fost folosită pentru același scop până dincolo de jumătatea secolului trecut.

Ghețaria castelului Mikó este descrisă în monografia acestuia ca făcând parte din ansamblul de pivnițe situat în subsolul clădirii. O regăsim marcată la punctul 3 (magh. Jégverem)¹⁵ (Fig. 4/1) pe Planul subsolului renovat (1839). Ea este prezentată ca o încăpăre cu boltă aflată în partea de est a curții pivnițelor. Accesul din curte în anticamera ghețariei se făcea printr-o ușă din lemn de pin bătută cu ținte din fier, care se încuia și cu cheie și cu lacăt. Camera ghețariei avea podeaua convexă, pavată cu cărămidă. Pe perețele nordic mai exista o ușă pe care în trecut se făcea aprovizionarea cu gheață adusă de la Olt. Din anticameră se remarcă o altă ieșire către curtea din spate, ușa în prezent fiind zidită.

La momentul anului 2022, deși în această încăpăre se aflau depozitate resturi

¹³ Benczedi, Csáki 2019. 229

¹⁴ Benczedi, Csáki 2019. 231

¹⁵ Benczedi, Csáki 2019. 57

provenite din activități de construcție, moloz și scânduri, se putea încă distinge podeaua pavată cu cărămidă, aflată într-o stare bună de conservare, evaluarea sa integrală fiind însă dificil de realizat din cauza materialelor care obturau accesul.

În martie 2025 spațiul fusese igienizat și era supus unui proces de restaurare, fiind deja îndepărtată podeaua din cărămidă și curățați pereții (Fig. 4/2, 4/3, 4/4).

În luna noiembrie 2025 lucrările au avansat, s-a pus fereastră și au fost tencuiți pereții. În stadiul curent al lucrărilor pereții ghețării din castel măsoară 5,86 m în lungime, 4,88 m în lățime și 2,59 m în înălțime, iar ușa are 1,79 m înălțime și 1,14 m lățime. (Fig. 5/2, 5/3, 5/4, 5/5). Concomitent, lucrările de restaurare se desfășoară și în anticamera ghețării (Fig. 5/1).

În cele ce urmează vom analiza în premieră cea de-a doua ghețarie de tip „iglu” localizată pe malul drept al Oltului. Este vorba despre o *ghețarie* sau *grota din piatră*? Această întrebare a iscat polemici în rândul specialiștilor, având în vedere că ghețaria era deja documentată în planul clădirii. Principalul obiectiv al acestui articol este acela de a prezenta situația actuală a acestei construcții, care este separată față de Castelul Mikó și care, de-a lungul timpului, se pare că a avut roluri multiple.

Autorii monografiei Castelului Mikó fac analogie între grota sau peștera de piatră din grădina castelului și grota de la Chiraleș, județul Bistrița Năsăud, invocând influențele grofului Bethlen Lajos (un apropiat al familiei), pasionat de arhitectură. La poalele dealului pe care groful a făcut castelul Chiraleș (astăzi, castelul nu mai există), el a lărgit intenționat o grota naturală pentru a construi o criptă unde, ulterior, a și fost înmormântat alături de soția sa (1867). Actualmente grota poartă denumirea de „Peștera contelui Bethlen”, iar inscripția de deasupra peșterii datează ansamblul din 1813.¹⁶

¹⁶ Benczedi, Csáki 2019. 45

Grota din piatră, descrisă în monografia castelului Mikó de la Olteni ca o construcție artizanală cu boltă, este un element decorativ des întâlnit în grădinile engleze din secolul al XVIII-lea. Ele sunt denumite *grotto*-uri în terminologia de specialitate și erau adesea construite dintr-un aranjament fantezist de roci, scoici, oase, sticlă spartă și alte obiecte asortate ciudat, fiind asociate în mod obișnuit cu apa.¹⁷

Ghețaria de tip „iglu” este situată în grădina castelului, la circa 20 m de cursul actual al râului Olt, pe o porțiune mai înălțată a malului și are structură de iglu cu baza convexă, la a cărei construcție s-au folosit diferite tipuri de piatră (Fig. 8/2, 10/2).

Scanările cu LiDAR-ul manual, efectuate în iulie 2022 de către echipa Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni asupra grotei/ghețării de tip iglu,¹⁸ atât cât a permis bogata vegetație ce s-a dezvoltat în jurul construcției și deasupra ei, au relevat că structura are următoarele dimensiuni:

- 6,32 m înălțime la exterior și 5,47 m la interior (Fig. 7/1, 7/2),
- grosimea (inegală) a zidului este în medie de 0,8 m,
- diametrul exterior al bazei de 4,9 m (Fig. 7/3).

Pe perețele interior netencuit se identifică piatră de râu de diferite dimensiuni (Fig. 11/1) și cărămidă îmbinate cu mortar (Fig. 11/2), iar la exterior sunt fixate blocuri de travertin cu aspectul specific spongios, casant (Fig. 13/1). În ceea ce privește proveniența materialelor de construcție, travertinul a fost folosit din vechime de către localnici și adus de pe Dealul Kopacz localizat la aproximativ 3 km NV de satul Olteni.¹⁹ Travertinul este adesea întâlnit pe pereții pivnițelor din casele construite în sec. al XIX-lea, începu-

¹⁷ Bernstein 2005. 1-3

¹⁸ Scanare LiDAR efectuată de Dan Ștefan în iulie 2022.

¹⁹ Informație aflată de la dl. Rápoli Lajos, în timpul interviului din 2022.

tul sec. al XX-lea din zona Olteni, Bodoc, Zălan, Zoltan, județul Covasna.

Prin analogie cu cărămida de tip fagure ce are caracteristici izolatoare foarte bune, în egală măsură și travertinul păstrează aceleași calități prin aspectul său spongios. În privința pietrelor mai mari din structura pereților, având în vedere că ruinele castrului roman sunt în imediata apropiere, ele ar putea proveni chiar de acolo, așa cum s-a mai întâmplat și în cazul altor fortificații romane (la Peceneaga, județul Tulcea situl a fost grav afectat de intervențiile antropice, respectiv transformarea zonei castrului în ghețarie, la începutul secolului trecut).²⁰ Studii viitoare asupra acestei construcții ar putea confirma (sau nu) teoria.

Fără intervenție mecanică este greu de determinat dacă această construcție are vreun sistem de scurgere îngropat sub molozul și gunoaiile adunate în interior. Are două intrări, una orientată către est și una către sud (Fig. 10/1) și acesta ar putea fi elementul ce nu mai coincide cu majoritatea ghețăriilor cunoscute până în prezent, ele având, de regulă, intrarea din nord.

Construcția e într-o stare de conservare bună (Fig. 8/1, 8/2), iar pe lângă cele constatate deja, accesul în interior nu este prevăzut cu uși. Înăuntru, de la bază înspre cupolă, pe o înălțime de cca. 1,5 m, distingem urme verzui pe perții construcției, ceea ce denotă că a existat un factor generator de umiditate astfel încât să se formeze mușchi și licheni (Fig. 12/1, 12/2).

În vizitele efectuate pe timp de iarnă la grotă, în anii 2021, 2022 și 2023, s-a observat pe cupola acesteia o colonie numeroasă de lilieci (Fig. 11/2), care părăsesc locul primăvara, lăsând pe podea urme consistente de guano (Fig. 11/1).

Deși este foarte aproape de valea actuală a Oltului, datorită poziționării pe o mică terasă artificial ridicată deasupra zonei

inundabile a râului, igluul de piatră a fost ferit de efectul distructiv al inundațiilor (Fig. 6/1, 6/2). Un alt motiv al conservării acestuia este și faptul că moara din imediata apropiere, care folosea stăvilare pentru a crește nivelul apei râului (apa fiind vitală în procesul de măcinare), a fost scoasă din funcțiune de multă vreme.

Cu toate acestea, grota artizanală de la castelul Mikó prezintă caracteristicile unei ghețării așa cum le regăsim și în alte părți ale Europei secolelor XVIII-XIX.

În ceea ce privește starea de conservare a ghețării de tip iglu, aceasta se menține bună și nu a suferit modificări în ultimii 20 de ani, beneficiind de condițiile favorabile generate de lipsa intervențiilor antropice în această perioadă. (Fig. 9/1, 9/2).

Mărturii orale despre utilizarea gheții și a ghețării de tip iglu

Scopul interviurilor realizate în satul Olteni și Bodoc în anul 2022²¹ a fost acela de a stabili utilitatea grotei din grădina engleză a castelului Mikó din Olteni, precum și procedura de recoltare, depozitare și transport a gheții. Grupul țintă al interviurilor a fost constituit din bătrânii cu vârste de peste 70 de ani și care au avut legături relevante cu acest subiect.

Din discuțiile purtate în iarna anului 2022 cu bătrânii din sat aflăm că gheața era colectată din râul Olt, însă acest lucru nu ar fi fost posibil dacă nu era crescut artificial nivelul apei. De aceea, moara din apropiere pune stăvilare, nivelul apei creștea până la 5 m adâncime în unele locuri și astfel se forma gheața ce avea o grosime de până la 0,3 – 0,5 m.

În interviul cu dl. Rápoli Lajos (79 de ani, la data interviului) (Fig. 14/1) poreclit de către săteni și Kopó, deoarece este pasionat de vânătoare (analogie cu rasa câinelui de vânătoare), ni s-au oferit

²⁰ INP (Cimec), RAN 161160.01TL-I-s-B-05876

²¹ Interviuri cu localnicii privind ghețăriile de la Olteni realizate în 2022 de Bartók Iuliana E.-muzeograf la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni.

informații care justifică utilitatea „bârlogului de piatră” de pe malul Oltului. Interviewatul a fost mai bine de 15 ani angajat ca șofer la moara din sat, care se află în imediata vecinătate a castelului și, locuind gard în gard cu castelul, ne povestește că bunicul lui era partenerul de vânătoare al grofului Mikó.

Din copilăria lui, printre altele, dl. Rápolti rememorează cum decurgea întregul proces de obținere și depozitare a gheții. La vremea la care dânsul avea vreo 8-9 ani, proprietarul castelului era Emil Schmutzler, pe care el îl apelează „groful” și susține că era un om generos, care aprecia corectitudinea și era pasionat de vânătoare și de cai.

Dl. Rápolti Lajos ne povestește că gheața era colectată din Olt, din zona din fața grotei, la începutul lunii ianuarie. Se angajau zilieri, de obicei 6-7 oameni vânjoși din sat, care tăiau cu joagărul blocuri de gheață de 0,5 m x 0,5 m, le desprindeau cu răngi speciale, le legau cu sfoară și le dirijau pe un sistem din scânduri direct în căruțe. Mai povestește că acestea erau trase de boi și aveau roți din lemn. Încărcătura era urcată pe aleea ce trecea prin grădina engleză și era dusă în aripa de est a clădirii castelului, pentru a fi depozitată în ghețaria mare, parte din ansamblul de pivnițe. Blocurile erau „aranjate unul lângă altul (în blocuri alipite de 1x1 m), apoi urma un strat de paie care acoperea gheața în întregime și încă un rând de blocuri de gheață peste și încă un rând de paie, până când trei sferturi din încăperea ghețării era umplută”. Gheața depozitată astfel, putea ține și până la 2-3 ani, însă ea oricum „era schimbată anual cu alta proaspătă.”

Cu ocazia recoltării gheții, pentru a se asigura rezerve, blocuri de gheață erau depozitate și în grotă de lângă Olt, în același fel ca în castel, însă doar până la jumătatea construcției. Intrările în grotă erau izolate cu un strat foarte gros de paie.

Dl. Rápolti spune că îi povestea bunicul său că groful Mikó păstra gheața din castel doar pentru el, iar surplusul ce se depozita în grotă era oferit oricui, la cerere.

O altă observație interesantă pe care o face dl. Rápolti este legată de rocile de travertin care îmbracă ghețaria, despre care aflăm că provin de pe Dealul Kopacz. Ne spune că obișnuia să analizeze pereții „bârlogului” ore în șir, pe când stătea la pândă la vânătoare (după anii '80). Dânsul atrage atenția asupra amprentelor de frunze de la diferiți arbori. Una dintre ele este de la o frunză de arin (Fig. 13/2) și se află pe roca din dreapta-sus, chiar la intrarea dinspre est.

Din interviul avut cu soția d-lui Rápolti, d-na. Rápolti Klára (78 de ani, la data interviului) (Fig. 14/2) aflăm că tatăl dânsiei, Bedőházi József participa activ în perioada 1960–1970 la procesul de recoltare, stocare și livrare a gheții și ne confirmă, în calitate de bucătăreasă la castel, că gheața era folosită pentru păstrarea produselor din carne și lactate în ghețaria din anexa castelului. Aflăm cu această ocazie că cei care constituiau la un moment dat echipa de recoltare a gheții între anii 1960–1970 erau din satul Olteni: Simon Jóska, Bedőházi József, Kisgyörgy Sándor, Kisgyörgy Laci. Ocazional li se mai alăturau și alți săteni și gheața se colecta timp de mai bine de două săptămâni. Din păcate nici unul dintre ei nu mai este în viață la ora actuală.

Dânsa a început să lucreze sezonier la castel din 1963, unde ajuta atât la grădinarit, cât și la bucătărie, fiind cunoscut faptul că, o perioadă, castelul a găzduit delegații de tineri activiști de partid și tabere de pionieri organizate vara. Din 1973, când a fost înființată Școala Ajuțătoare ce adăpostea copii abandonati cu diferite probleme mintale, dânsa a fost angajată ca bucătar la castel până la pensionare (1993). Legat de ghețarie își amintește că Școala era dotată cu un fri-

gider care se defecta mai tot timpul și de aceea foloseau ghețaria pentru păstrarea alimentelor pentru copii.

Dl. Kovács István (80 de ani, la data interviului) (Fig. 14/3), soțul d-nei. Kovács Emma Mária, a lucrat la moara din sat în perioada 1964-2000 își amintește la rândul său, vag, de perioada în care gheața era colectată din Olt, din fața „bârlogului de urs, cum îl numeau localnicii” și cum aceasta era stocată atât aici, cât și în ghețaria mare, tot în ianuarie. De aici se aprovizionau CAP-urile din satele din jur și o foloseau la răcit laptele din ferme, însă nu ar putea spune cu exactitate cât timp s-a păstrat această tradiție și când a fost ultima oară folosită. Amintiri dinainte de 1964 nu are multe, deoarece în 1954 a plecat în Chilieni să învețe meșteșugul morăritului, iar când s-a reîntors era preocupat mai mult de a pune în practică ce a învățat.

În încercarea de a determina anul în care a fost recoltată ultima dată gheața de aici de la Olteni, am ajuns în satele vecine, în Bodoc, Zoltan și Ghidfalău și din discuțiile cu sătenii care prin anii '80 aveau vreo 10 ani, reiese că CAP-urile aveau construite grote din cărămidă, de regulă de 2 x 2 m și acolo țineau gheața colectată din Olt, acoperită cu paie și rumeguș. Unele se mai păstrează și astăzi în stare de degradare avansată, cum ar fi în Zoltan.

D-na. Kovács Emma Mária (82 de ani, la data interviului) (Fig. 14/4), fostă bucătăreasă la Castel în perioada 1964-1995, locuiește în vecinătatea acestuia. A început să muncească aici sezonier, la fel ca și d-na. Rápolti, însă păstrează amintiri vagi despre cele două ghețării. Ne spune că la bucătărie „foloseau carnea depozitată în ghețaria castelului, dar asta a fost pentru o perioadă de câțiva ani”.

Din interviul avut în iarna lui 2022 cu primarul comunei Bodoc, Fodor István (57 de ani) (Fig. 14/5) aflăm că bunicul său era angajat la castel și răspundea de caii

lui de rasă, iar când „dl. Schmutzler venea de la Brașov cu trenul și se auzea locomotiva cu aburi în apropierea castelului, bunicul lui înhăma caii la trăsură și mergea după dânsul la gara din Malnaș Băi. Caii erau atât de rapizi, încât ajungea mereu cu trăsura în gară, înaintea trenului.” Legătura lui și a Primăriei din Bodoc devine foarte strânsă cu castelul în anul 2014, când, împreună cu Consiliul Județean Covasna, reușesc să-l achiziționeze de la ultimii moștenitori.

În calitate de reprezentant al unuia dintre proprietari, dl. Fodor susține că intențiile Primăriei din Bodoc sunt de a re-nova castelul în cele mai mici detalii și a-l readuce în circuitul cultural și turistic, imprimându-i un aer vânătoresc și păstrând astfel vie pasiunea pentru cai pe care a avut-o ultimul proprietar, Emil Schmutzler. Următorul proiect de restaurare va viza reînvierea grădinii engleze și consolidarea „bârlogului” care a fost cândva și ghețarie.

Datorită acestor interviuri s-au putut consemna informații relevante care atestă că grota de piatră din grădina engleză a castelului a fost folosită ca ghețarie. Grație scanărilor LiDAR efectuate în 2022 de colegul Dan Ștefan de la Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni deținem și dimensiunile grotei de piatră (detaliată în prezentarea grotei), respectiv toate datele necesare pentru a calcula volumul de gheață stocat anual aici.

În vederea estimării cantității de gheață stocate în grota de piatră înscriem un paralelipiped în trunchiul de con (forma grotei fiind conică) cu dimensiunile: laturile bazei de 4,9 m fiecare, înălțimea (H) de 2,74 m și, folosind formula de determinare a volumului $V = 4,9 \text{ m} \times 4,9 \text{ m} \times 2,74 \text{ m}$, unde V este volumul, rezultă 65,79 m³ de gheață. Conversia din m³ în kg se face ținând cont de densitatea (ρ) gheții, care este de 0,917 g/cm³, adică un bloc de gheață de 1 m³ recoltat din Olt cântărea 917 kg. Așadar, prin conversia din m³ în kg

reiese că în acest mic „bârlog” se stocau 60319 kg de gheață, aproximativ 60,3 de tone pe durata unui an.

Povestea ghețăriilor din Olteni începe odată cu construcția castelului (1827), cunoaște apogeul undeva prin anii '60 – în plin proces de colectivizare, apoi declinul se instalează treptat, odată cu răspândirea folosirii frigiderului, probabil prin anii '70 -'80.

În încheiere, subliniem faptul că edificiul analizat reprezintă singura construcție de acest tip din sud-estul Transilvaniei – dacă nu chiar de pe întreg teritoriul României – care se mai păstrează în picioare într-o stare bună de conservare, fiind susceptibil de a fi valorificat în contextul unor vi-

itoare proiecte de investiții. Monumentul istoric este amplasat pe vestigii ce datează din antichitate și din perioade ulterioare, ceea ce îi sporește semnificativ valoarea patrimonială și științifică.

Autorul adresează mulțumiri deosebite colegului dr. Buzea Dan pentru fotografiile realizate de-a lungul timpului la ghețarie, precum și pentru suportul de specialitate acordat în pregătirea prezentului articol, colegului dr. Dan Ștefan pentru realizarea scanării LiDAR, precum și colegului de la Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe, dr. Bajusz Mátyás și colaboratorului dr. Palamar Petru, pentru fotografiile profesionale puse la dispoziție.

Bibliografie / Bibliography

Beamon S. P., Roaf S. 1990, *The Ice-houses of Britain*, Oriel Press Oxford, UK: 35-90.

Benczedi S., Csáki A. 2019, *Castelul Mikó de la Olteni*, Háromszék Vármegye Kiadó Sfântu Gheorghe: 45, 57, 228-231.

Bernstein V. D. 2005. *Caves of Wonder: The legitimacy of the grotto as a subterranean landscape element. Shell houses and grottoes in eighteenth-century gardens*, University of Georgia: 1-3.

Bucur C.I. 2007, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). *Catalog*, Editura ASTRA Museum, Sibiu: 57, fig. 8A, 58.

Buzea D., Garvăn D., Pandrea S., Up and down. From Inner Curvature to Northern Wallachia and back during the 5 th millennium BC, In: *Acta Terrae Septemcastrensis* 20(1), 2023, :119-136; DOI:10.2478/actatr-2021-0003, 119.

Csáki Á., Fehér J., Haszmann P., Hlavathz I., Kónya Á., Kovács K., Nagy B., Nagy L., Várall-

zaz R., Tusa A. 2011, Ținutul conacelor Trei Scune, Editura Haromszek, Sfântu Gheorghe: 11.

Istrate A. 2005. Castelul Mikó de la Olteni (cercetare arheologică). *Angustia* 9: 193-214.

Institutul Național de Patrimoniu (CIMEC), Lista (completă a) monumentelor istorice – 2015, https://patrimoniu.ro/en/profiles/lista-monumentelor-istorice?utm_source=chatgpt.com, poziția 429, accesat la 28.11.2025.

Lupșa G., 5 iunie 2018, Impactul vizitelor prințului Charles asupra turismului covăsnean, *Covasna Media*, https://covasnamedia.ro/economic-2/turism/impactul-vizitelor-printului-charles-asupra-turismului-covasnean?utm_source=chatgpt.com, accesat la 28.11.2025.

Repertoriul Arheologic Național Cimec, RAN 161160.01TL-I-s-B-05876, <https://ran.cimec.ro/?Lang=EN&codran=161160.01> accesat la 28.11.2025.

1

2

Fig. 1. 1 – Localizarea satului Olteni pe harta României; 2 – Repertoriul descoperirilor arheologice din zona localității Olteni, comuna Bodoc, jud. Covasna (prelucrare după Buzea et alli 2021, Fig. 1/2); Săgeată roșie – localizarea grotii/ghețariei de tip iglu.
Fig. 1. 1 – Location of the village of Olteni on the map of Romania; 2 – List of archaeological discoveries in the area of Olteni, Bodoc commune, Covasna county (processed after Buzea et alli 2021, Fig. 1/2); Red arrow – location of the igloo-type cave/glacier.

1

2

Fig. 2. Aerofotografie oblică de la altitudine medie cu localizarea Castelului Mikó de la Olteni și a grotei/ghețăriiei de tip iglu (vedere dinspre est);
2 – Aerofotografie oblică de la altitudine medie cu localizarea grotei/ghețăriiei de tip iglu de la Olteni (vedere dinspre sud-est) și cursul râului Olt.

Fig. 2. 1 – Oblique aerial photograph from medium altitude showing the location of the Mikó Castle in Olteni and the igloo-type cave/icehouse (view from the east);
2 – Oblique aerial photograph from medium altitude showing the location of the igloo-type cave/icehouse in Olteni (view from the southeast) and the course of the Olt River.

1

2

Fig. 3. Castelul Mikó de la Olteni: 1 – Fotografie cu fațada clădirii (după Benczédi S., Csáki Á. 2019, pag. 64/ Fig. 51); 2 – Fotografie cu fațada clădirii (foto Palamar Petru, 2024).
Fig. 3. Mikó Castle in Olteni: 1 – Photograph of the building façade (after Benczédi S., Csáki Á. 2019, p. 64 / Fig. 51); 2 – Photograph of the building façade (photo: Palamar Petru, 2024).

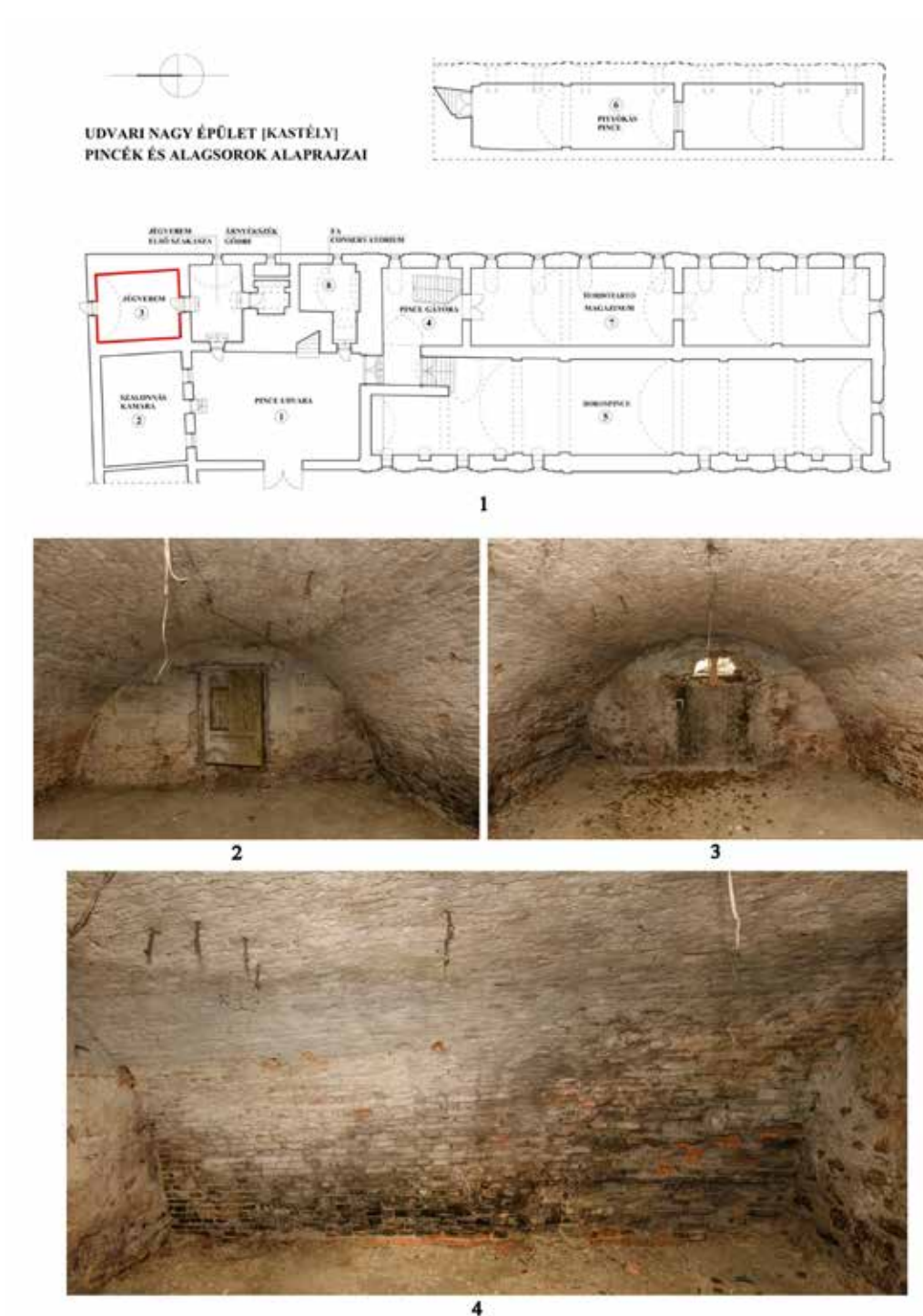

Fig. 4. Ghețarie din interiorul Castelului Mikó de la Olteni: 1 – Planul clădirii (Plan subsol – după Benczédi S., Csáki Á. 2019, pag. 57/ Fig. 47; Legendă: Nr. 3, marcat cu roșu – Ghețăria); 2 – vedere cu intrarea dinspre interior; 3 – vedere cu intrarea blocată (aceasta era prevăzută cu ușă exterioră în trecut); 4 – vedere laterală (Foto: 2 – 4, Palamar Petru, 2024).

Fig. 4. Icehouse inside Mikó Castle in Olteni: 1 – Building plan (basement plan – after Benczédi S., Csáki Á. 2019, p. 57 / Fig. 47; legend: No. 3, marked in red – Icehouse); 2 – View of the entrance from the interior; 3 – View of the blocked entrance (formerly fitted with an external door); 4 – Side view (photos 2–4: Palamar Petru, 2024).

Fig. 5. Ghețărie din interiorul Castelului Mikó de la Olteni: 1 – Plan 3d subsol – Ghețăria; 2 – vedere cu ușa de la intrare în camera ghețăriei, vedere dinspre interior; 3 – vedere peretele lateral și o parte din podea (finisate în cadrul proiectului de renovare); 4 – detalii cu ușa de la intrare; 5 – vedere cu peretele exterior unde a fost montat un geam de mici dimensiuni (1 – 5: Scanare 3d și Foto Bajusz Mátyás 2025).

Fig. 5. Icehouse inside Mikó Castle in Olteni: 1 – 3D basement plan – Icehouse; 2 – View of the entrance door to the icehouse chamber, seen from the interior; 3 – View of the side wall and part of the floor (finished during the renovation project); 4 – Details of the entrance door; 5 – View of the exterior wall where a small window was installed (1–5: 3D scan and photos by Bajusz Mátyás, 2025).

1

2

Fig. 6. Grota/ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere generală dinspre sud-est; 2 – vedere în plan apropiat (Foto Dan Buzea: 1 – 2021; 2 – 2024).

Fig. 6. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – General view from the southeast; 2 – Close-up view (photos by Dan Buzea: 1 – 2021; 2 – 2024).

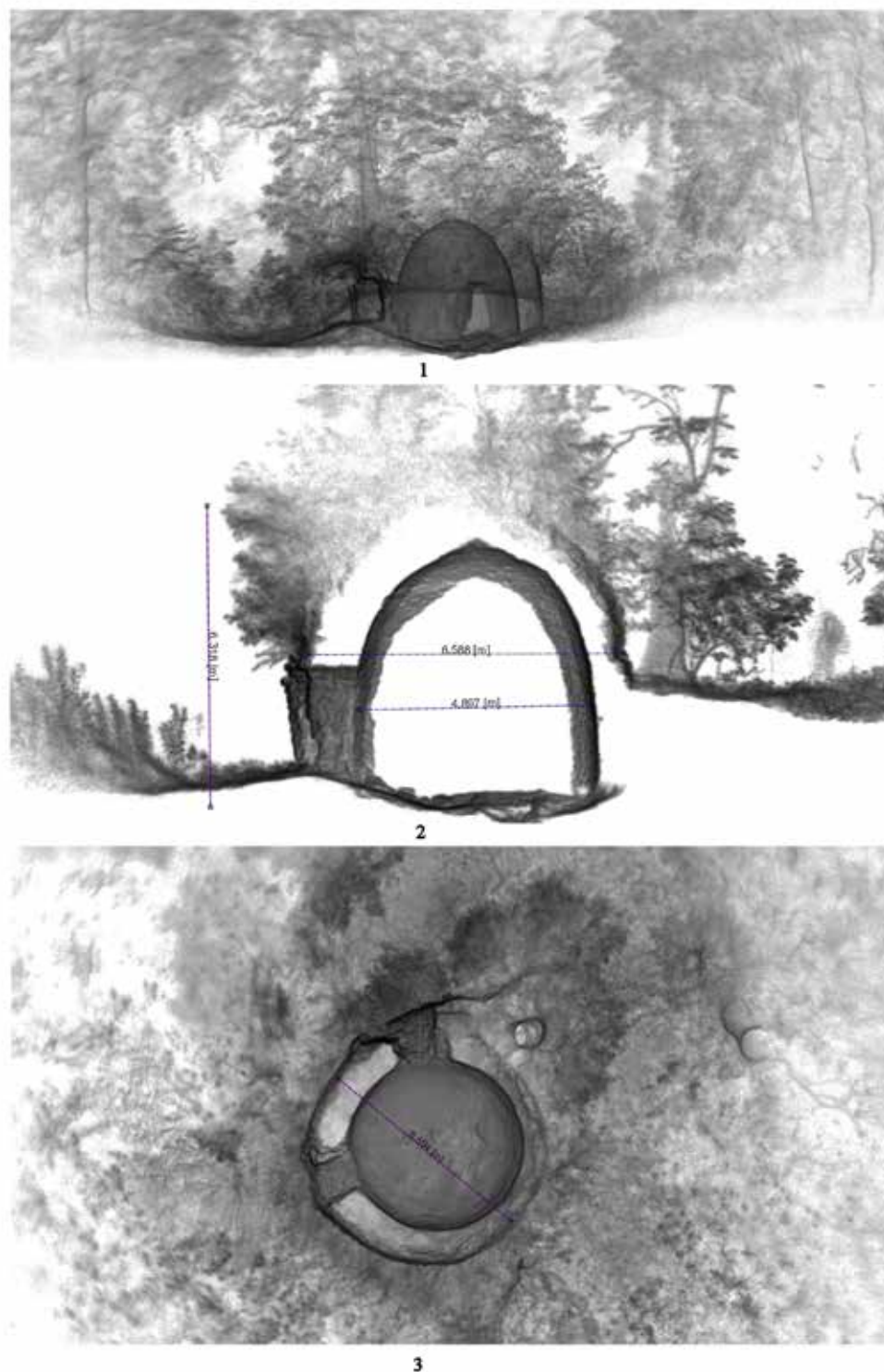

Fig. 7. Grota/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: Planuri și secțiuni rezultate prin scanarea cu tehnologie LiDAR (iulie 2022 – Dan Ștefan): 1 – vedere de ansamblu; 2 – secțiune longitudinală; 3 – secțiune transversală.

Fig. 7. Igloo-type cave/icehouse in Olteni. Plans and sections obtained through LiDAR scanning (July 2022 – Dan Ștefan): 1 – General view; 2 – Longitudinal section; 3 – Cross-section.

1

2

Fig. 8. Grota/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere din apropiere cu una dintre intrările cu boltă (foto Dan Buzea – 2009); 2 – vedere din apropiere cu una dintre intrările cu boltă (iarna 2022 – foto Bartok Iuliana).

Fig. 8. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – Close view of one of the vaulted entrances (photo: Dan Buzea, 2009); 2 – Close view of one of the vaulted entrances (winter 2022 – photo: Bartók Iuliana).

Fig. 9. Grotă/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere generală de la altitudine joasă dinspre sud-est; 2 – vedere din apropiere intrarea boltită care asigură accesul dinspre est.

Fig. 9. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – General view from low altitude, from the southeast; 2 – Close view of the vaulted entrance providing access from the east.

1

2

Fig. 10. Grotă/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere dinspre sud-est;
2 – vedere dinspre nord (Foto Palamar Petru, martie 2025).

Fig. 10. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – View from the southeast;
2 – View from the north (photo: Palamar Petru, March 2025).

1

2

Fig. 11. Grota/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere din interior spre cele 2 intrări/ căi de acces; 2 – vedere din interior cu o intrare și bolta construită din cărămidă roșie (Foto Palamar Petre, martie 2025).

Fig. 11. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – Interior view towards the two entrances/access routes; 2 – Interior view showing one entrance and the vault built of red brick (photo: Palamar Petru, March 2025).

1

2

Fig. 12. Grota/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – vedere cu detaliu perete construit din piatră de râu cu mortar; 2 – vedere din interior cu bolta construită din cărămidă roșie cu mortar (Foto Palamar Petre, martie 2025).

Fig. 12. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – Detail view of a wall built from river stone with mortar; 2 – Interior view of the vault built of red brick with mortar (photo: Palamar Petru, March 2025).

1

2

Fig. 13. Grotă/Ghețăria de tip iglu de la Olteni: 1 – detaliu cu peretele zidit al clădirii; 2 – detaliu cu amprenta unei frunze de pe o piatră aflată în interiorul ghețării (Foto Palamar Petre, martie 2025).

Fig. 13. Igloo-type cave/icehouse in Olteni: 1 – Detail of the masonry wall; 2 – Detail of a leaf imprint on a stone located inside the icehouse (photo: Palamar Petru, March 2025).

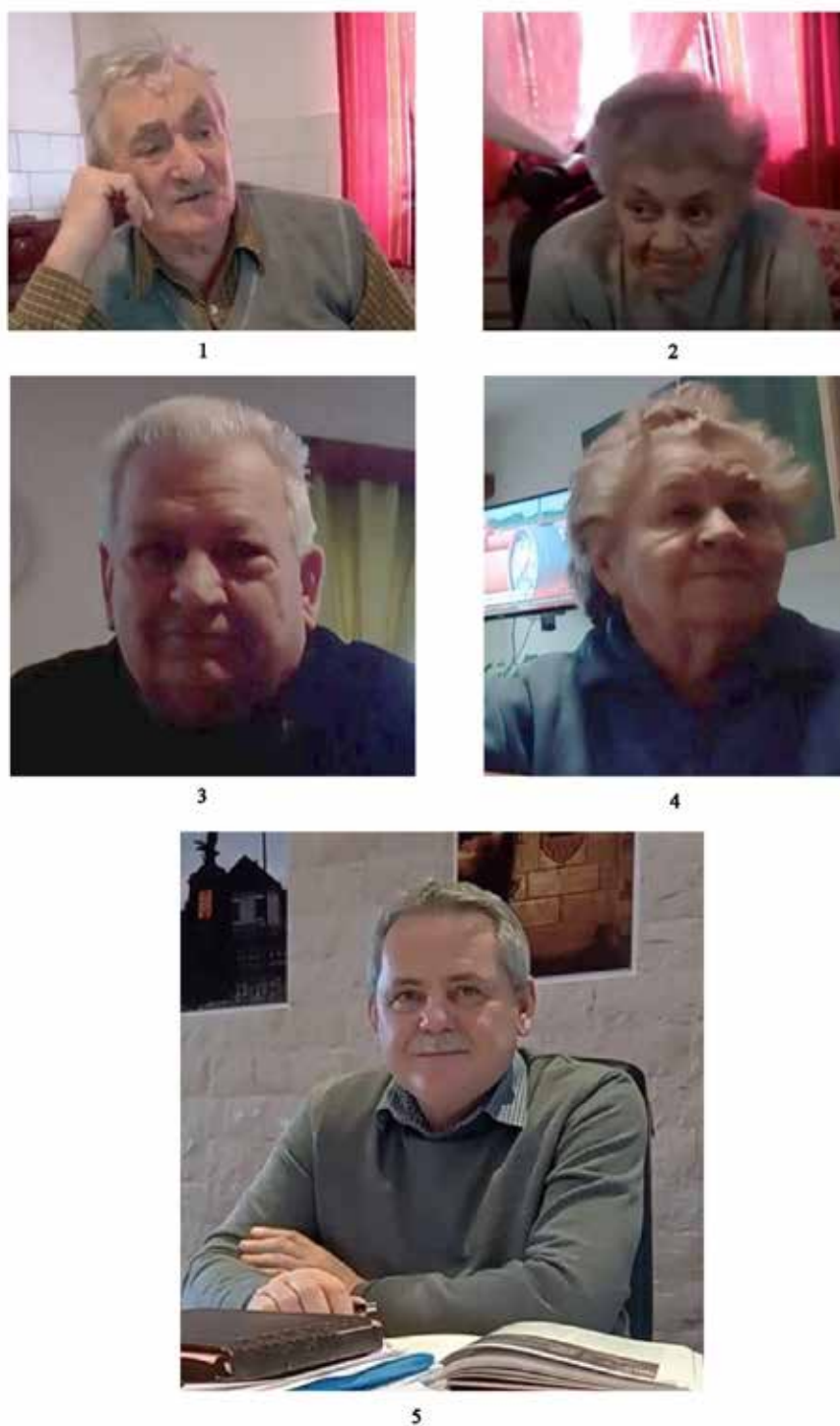

Fig. 14. Instantanee surprinse în timpul interviurilor din 2022:

1 – Rápolti Lajos (79 ani); 2 – Rápolti Klára (78 ani); 3 – Kovács István (80 ani);
4 – Kovács Emma Mária (82 de ani); 5 – Fodor István (57 de ani).

Fig. 14. Snapshots taken during interviews in 2022:

1 – Rápolti Lajos (79 years old); 2 – Rápolti Klára (78 years old); 3 – Kovács István (80 years old);
4 – Kovács Emma Mária (82 years old); 5 – Fodor István (57 years old)

Recenzie

Book review

